

MODERN KIRIM-TATAR EDEBİYATINDA ÂŞIK ÖMER

*Emek ÜŞENMEZ**

ÖZET

Âşık Ömer 17. Yüzyıl saz şairlerindedir. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda Âşık Ömer'in nereli ve hangi edebî muhite dâhil olduğu konusunda farklı görüşler ortaya konulmuştur. Türkiye'de yapılan çalışmaların çoğunda Âşık Ömer'in Konya'nın Hadim ilçesine bağlı Gözleve (Korualan) kasabasından olduğu kesin bir dille ifade edilirken yurtdışında yapılan çalışmalarda ise onun Kırım'ın Kezlev (Gezleve) şehrinden olduğu söylenmektedir. Bu durumda Kırım ve Türkiye olmak üzere iki farklı edebî muhit ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle Âşık Ömer hakkında söylenenler ve yapılan çalışmalar mukayeseli olarak ortaya konulmuştur. Çağdaş Kırım Tatar edebiyatında Âşık Ömer üzerine yapılan çalışmalar ele alınıp onun modern Kırım Tatar edebiyatına olan etkisi üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Âşık Ömer, Kırım Tatar Edebiyatı, Rıza Fazıl, Kezleve, Saz Şairi

ASHIQ OMER IN THE MODERN CRIMEAN TATAR LITERATURE

ABSTRACT

Ashiq Omer is a bard of the 17th century. Researches that have been made lately new perspectives about his origin and the literary circle he is a member of most of the works produced in Turkey claim that he is from Gozleve (Qorualan), a small town in Qonya whereas works produced abroad claim him to be from Kezlev (Gezleve) in Crimea. Therefore two different literary circles Turkey and Crimea emerge.

This article aims to compare and contrast the works on Ashiq Omer. Works produced about Ashiq Omer the contemporary Crimean Tatar literature and his influence on the so-called literary tradition are discussed.

Key Words: Ashiq Omer, Crimean Tatar Literature, Riza Fazil, Kezleve, Bard

Giriş

XVII. asır saz şairi Âşık Ömer (1621 - 1707), Kırım'ın her bölgesinde tanınıp sevilen bir şairdir. Eline sazını alıp çok genç yaşlarda sefere çıkan Âşık Ömer, İran, Suriye, Irak, Suudi

* Yard. Doç. Dr., İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, emek: fahemek@gmail.com

Arabistan ve Türkiye’de köy köy dolaştıktan sonra, uzun yıllar Türkiye’de kalır. Gezdiği yerlerin dil ve edebiyatlarına hâkim olan Âşık Ömer; Nesimî, Fuzulî, Sadî, Hataî gibi şairlerin etkisinde kalmıştır. Şairin gazel, destan, koşma, semaî vb. eserlerinde işlenen ana tema; sevgi, sadakat, iyilik, namus, insanlık, adalet ve merhamettir. Âşık Ömer yetmiş yaşını geçtikten sonra, gezdiği yerlerden doğum yeri olan Gözleve’ye döner ve ömrünün sonuna kadar orada yaşar. 1707senesinde seksen altı yaşında ölen şair, Gözleve Kalentir Burnu’na defnedilir.

17. asır halk şairlerinden Âşık Ömer (1621-1707)’in dahil olduğu edebî muhit ve doğduğu yer hakkında iki farklı görüş mevcuttur: Birinci görüşte Âşık Ömer’in Konya’nın Hadim ilçesine bağlı Gözleve kasabasından olduğu fikri kesin bir dille ifade edilmektedir. İkinci görüşe göre ise Âşık Ömer Kırım’ın Kezlev/Kezleve şehrendendir. Birinci görüş Âşık Ömer’in Kırımlı olmasının mümkün olmadığını onun Anadolu’nun bağrından Toroslardan çıkmış bir âşık olduğunu net biçimde ifade etmektedir. Diğer taraftan günümüz Kırım Tatar edebiyatında Âşık Ömer’in canlı biçimde yaşaması ve onun hayatı, şiirleri üzerinde çok sayıda çalışma yapılması, doğduğu şehre heykel dikilmesi, eğitim gördüğü medrese ve Mevlevihane’nin koruma altına alınması Kırım’da var olan bir Âşık Ömer’i tanıtmaya gereğini doğurmuştur.

Âşık Ömer Kimdir?

Âşık Ömer’in doğum yeri ve tarihi hususunda değişik görüşler mevcuttur. Doğumu hususunda araştırmacıların ileri sürdüğü tarih 1619 (Akça 1944: 9), 1621 (Elçin 1987: 3), 1651 (Karahana 1991: 1) yıllarıdır. Kaynaklarda Âşık Ömer’in ölüm tarihi üzerinde ittifak edilen yıl ise 1707’dir. Fakat son zamanlarda bilhassa Kırım’da şairin doğum ve ölüm yılları için düzenlenen anma günleri ve benzeri hususlar için 1621-1707 yılları esas alınmaktadır.

Âşık Ömer’in 1621 yılında Kırım’ın Kezlev/Kezleve şehrinde doğduğu, Abdullah Kenceoğlu adlı bir kürkçü ailesine mensubiyeti, Kezlev’de bulunan *Cuma Camisi* Medresesine gidip burada Kefeli meşhur edebiyatçı Seyit Abdulkerim Şerifi’den ders aldığı, hocasının vefatıyla birlikte medreseyi terk ettiği ve kendi yazdığı şiirlere sazla beste yaparak diyar diyar dolaştığı ve Osmanlı şehirlerinde uzun müddet kaldığı anlatılır (Şemizâde 1969). Hatta Eşref Şemizâde Türklerin Âşık Ömer’i kendi öz şairleri olarak gördüklerini de ifade etmektedir. Çok memleketler gezdikten sonra tekrar Kırım Kezlev’e dönen şair 1707 yılında 86 yaşında vefat eder ve Kezlev’deki *Kalentir Burnu*’na defnedilir (Şemizâde 1974: 114-125).

Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy Âşık Ömer Divanını yeniden neşretmişler¹ hatta âşığın seçme şiirlerini² de ayrıca yayınlamışlardır.

“Bilim âlemi tarafından saz şâirlerinin en büyüğü ve üstadı olarak gösterilen Âşık Ömer, Konya’nın Hadim ilçesine bağlı Gözleve>Gezlevi (yeni adı Korualan)’de doğmuştur” (Yavuz-Karasoy 2009:13). Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy Âşık Ömer’in doğum yeri olarak Konya ili Hadim ilçesi Gözleve beldesini göstermektedirler. Yine ilk kez şairin mezarının bulunduğu yer olarak İstanbul Yemiş İskelesi ifade edilmektedir. Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy bu bilginin kaynağı olarak Selçuk Üniversitesi Merkez Kütüphanesindeki basma nüshada yer alan türbe krokisini işaret etmektedirler (2009:13).

Türkiye’deki Âşık Ömer

17. yüzyılın meşhur saz şâirlerinden Âşık Ömer’in kendi döneminde yakaladığı haklı ünü günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Nerede ve ne zaman doğduğu kesin olarak bilinmeyen Âşık Ömer’in hayatı hakkında ne yazık ki fazla bilgi ve belge mevcut değildir. Âşık Ömer’in doğum yeri hususunda bugün için araştırmacılar arasında iki farklı görüş vardır. Âşık Ömer’in

¹ Orhan Yavuz-Yakup Karasoy, *Âşık Ömer Divanı*, Konya: Ocak Grafik Tasarım, 2010.

² Orhan Yavuz-Yakup Karasoy, *Âşık Ömer Divanından Seçmeler-Halk Şiirleri*, Konya: Soflonline, 2009.

şiiirlerinde geçen Gözleve/Kezleve şehir adından hareketle onun Kırım'ın Kezleve şehri mi yoksa Konya'nın Hâdim ilçesine bağlı Gözleve beldesinden mi olduğu tartışması yeni boyutlar kazanarak devam etmektedir. Buradaki asıl gaye mevcut tartışmaları ortaya koymak değil Âşık Ömer'in Kırım-Tatar ve Özbek edebiyatındaki yerini ortaya koyarken Türkiye'deki Âşık Ömer konusuna kısaca değinmektir.

Türkiye'de yapılan Âşık Ömer çalışmaları başında Sadettin Nuzhet Ergun'un İstanbul ve Konya'da bulunan yazmalarından istifade ederek hazırladığı *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri* adlı eser gelmektedir.³ Sadettin Nuzhet Ergun Âşık Ömer'in hayatı ve nereli olabileceği bahsine gelince onu başlangıçta Kırım'ın Kezleve şehrinden gösterirken (Ergun 1936: 17) daha sonra hocası Fuad Köprülü'ye yazdığı bir mektupla bu fikrinden vazgeçerek âşığı, Konya'nın Hâdim kazasına bağlı Gözleve (Korualan) kasabasından saymanın daha doğru bir ifade olabileceğini benimsemiştir. Sadeddin Nuzhet Ergun'un hocası Fuad Köprülü de başlangıçta talebesiyle benzer olan görüşünü kendisine gelen mektuptan sonra değiştirmiştir (Köprülü 2004: 242). Fuad Köprülü bu hususu şöyle dile getirir:

“Âşık Ömer'in hayatından bahsederken (s. 253-254), onun Kırım'da Gözleve'de doğduğunu başka rivayetlere tercihen kabul etmiştik; halbuki bu kitabımızın birinci basımının neşirinden sonra eski talebem ve meslekdaşım Saadettin Nuzhet Ergun'dan aldığım bir mektup, Konya çevresinde Gözleve adlı bir nahiyeye bulunduğunu ve Âşık Ömer'in burada doğma ihtimalinin daha kuvvetli olduğunu bildiriyordu. Hakikaten Konya'da Hâdim kazasının merkez nahiyesinde Gözleve adlı bir köy vardı. (Köylerimiz, 1928, 1933 basımları) Şairin Konyalı olduğu hakkındaki başka rivayetlere de uygun olduğuna bakılırsa Âşık Ömer'i buralı saymak, Kırım'daki Gözleve'ye nispet etmekten daha doğru olur” (Köprülü 2004: 242).

Son yıllarda Âşık Ömer ve Divan'ı üzerinde titiz çalışmalar yapan Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy ise şairin Kırımlı değil Konya'nın Hâdim ilçesine bağlı Gözleve (Korualan) kasabasından olduğunu kesin bir dille ifade etmektedirler. Şairin Kırımlı olduğunu ileri süren Rıza Fazıl ve Şükrü Elçin'in Feliks Dombrowsky rivayetinden etkilendiğini ileri süren Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy (Yavuz vd 2009: 15) Âşık Ömer'in Kırımlı değil Konyalı olduğunu şiirlerinin dili ve benzeri hususlarla ortaya koymaya çalışırlar:

“...Kırımlı olduğu iddia edilen bir şairin hem de çocukluğu ve gençlik yılları Kırım'da geçtiği iddia edilen bir şairin eserlerinde Kırım Tatar Türkçesinin bir ses özelliğini bile yansıtmaması akla ve mantığa aykırı düşmektedir... Divan edebiyatı eserlerinde şairler kendi ağız özelliklerini yansıtmayabilirler. Ancak bilhassa halk şairlerinin kendi ağız özelliklerinden işaretler, izler vermeleri beklenir. Âşık Ömer'in şiirlerinde bu izleri göremiyoruz. Buna karşılık Toros Yörük ağızlarının özelliklerinden bol bol örnekler görülmektedir. Bütün bunlardan şu neticeye varmak mümkündür: Eserlerinde Tatar (Kırım) Türkçesinin hiçbir özelliğini görmediğimiz Âşık Ömer, Türkiye Türkçesiyle yazmıştır; kendi memleketinin, ait olduğu ve doğduğu memleketinin diliyle şiirlerini meydana getirmiştir. O Türkiyelidir; Anadolu'nun bağrından, Toroslardan çıkmıştır (Yavuz vd 2009: 15-16).”

Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy Rıza Fazıl'ın menkıbelerden hareketle şairi Kırım Kezleve'sinden varsaydığını belirterek Şükrü Elçin'in de Rıza Fazıl'dan etkilendiğini dile getirirler:

“Rıza Fazıl'ın yayımladığı Dombrowsky rivayeti (Fazıl 1988: 9-12) ile *Halk Şairi Büyük İnsan Âşık Ömer* başlıklı bir yazı neşreden Hayri Yıldız'ın Âşık Ömer'in efsanevî hayatı

³ S.N. Ergun. *Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri*. İstanbul: Semih Lütü Matbaası, 1936.

üzerindeki anlatımlarının büyük oranda örtüştükleri görülmektedir” (Karasoy-Yavuz 2003: 177-215).

Kesin bir dille Âşık Ömer’in Konyalı olduğunu söyleyen Orhan Yavuz ve Yakup Karasoy onu Kırmımlı saymanın gerçek dışı düşünce olduğunu beyan etmektedirler:

“*Son on beş yıl içerisinde, Anadolu’nun bağrından, Toroslardan çıkan; bu zamana kadar da Konya’nın Hadim kazasına bağlı Gezlevi (yeni ismi Korualan) kasabasından olduğu defalarca ifade edilen saz şairlerinin büyük ustası ve üstadı olarak bilinen Âşık Ömer üzerine yurt dışında ve Türkiye’de yapılan bazı yayınlarda, şâirin gerçek dışı düşüncelerle Kırm Gözleve’sinden olduğu iddia edilir olmuştur. Bizim bu araştırmayı yapmaktaki maksadımız da bu yayınlara cevap vermek, şâir Âşık Ömer’i kendi doğduğu yere, asıl memleketine iade etmek ve bir cönkte rastladığımız az sayıda olmayan (27) şiirlerini yayınlayarak, Türk edebiyatının bu büyük usta saz şâirinin bilinmeyen yönlerini ortaya çıkarıp edebiyatımıza, dolayısıyla bilim dünyasına kazandırmaktır* (Karasoy-Yavuz 2003:177-215).”

Rıza Fazıl ve Şükrü Elçin gibi bazı araştırmacılar ise (Fazıl 1988, 1990) Âşık Ömer’in Kırmımlı olduğunu ifade etmektedir (Elçin 1999: 2-3).

Burada esas söz konusu olan şâirin nerde doğduğu ve nereye ait olduğundan ziyade tesir ettiği alan ve toplumlardır. Âşık Ömer bu yönüyle çift kimlikli bir şâirdir. Hem Türk edebiyatında hem de Kırm Tatar edebiyatında Âşık Ömer’in farklı bir yeri ve önemi olduğu bilim dünyasının malumudur. Peki nasıl oluyor da bu şâir farklı coğrafyalarda teşekkül eden genelde bir özalde ayrı edebiyata damgasını vurmuştur. Bunun en basit açıklaması Âşık Ömer’in sazını eline alarak diyar diyar gezmesi ve 17. yüzyıldaki Osmanlı devleti ve Kırm Hanlığı ilişkilerinin yanı sıra şâirin çok sayıda sefere orduyla birlikte iştirak etmesi gibi hususlar gösterilebilir.

Kırm Tatar Edebiyatında Âşık Ömer

Başlangıç dönemlerinde Altun Orda/Altın Ordu (11242-1502) devletine bağlı bir yer olan Kırm XV. yüzyıl başlarında Altun Orda’dan ayrılıp bağımsız bir hanlık konumuna gelmiştir. Kırm Tatar Türkçesi genelde Kıpçak Türkçesine bağlı bir lehçedir fakat hanlığın güney sahil kesimleri Oğuz grubu Türk lehçesine (Osmanlı Türkçesine) daha yakındır. Özellikle Fatih Sultan Mehmet (hükümlanlığı:1444-1481) zamanında Kırm Hanı Mengli Giray I’in isteği ile Kırm’ın Osmanlıya bağlanması neticesinde kültürel anlamda Osmanlı tesiri Kırm dil ve edebiyatında etkin hale gelmeye başlamıştır. Ahmet Bican Ercilasun 1991 yılında Kırm Akmesic’te yaptığı bir konuşmada 1475 yılından sonra Kırm’da Osmanlı edebî dilinin kullanılmaya başlandığını, Gazi Giray Han ve Âşık Ömer gibi şâirlerin de bu edebî dilin temsilcileri olduğunu ifade etmektedir. (Ercilasun 1991).

Kırm-Tatar edebiyatı ana hatları ile şöyle tasnif edilmektedir⁴: (Giraybay 1935: 14-33; Ülküsal 1976:1140-1142; Yüksel 1998: 260).

1. Hanlık Devri Kırm-Tatar edebiyatı
2. Rus İstilas Devri Kırm-Tatar edebiyatı
3. Tercüman Devri Kırm-Tatar edebiyatı
4. 1905-1917 Devri Kırm-Tatar edebiyatı

⁴ Yukarıda atıfta bulunan kaynaklar esas alınmak kaydıyla son olarak Kültür Bakanlığı’nın yayımlamış olduğu *Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisinin* 13. cildinde yer alan Kırm Türk-Tatar Edebiyatında Kırm Türk-Tatar Edebiyatı 6 kısma ayrılmıştır.

5. 1917-1944 Devri Kırım-Tatar edebiyatı

6. 1944'ten günümüze kadar olan Kırım-Tatar edebiyatı

17. yüzyıl saz şâirlerinden olan Âşık Ömer Hanlık Devri Kırım-Tatar edebiyatının önemli temsilcilerindendir. Kırım'da yaşayan gencinden yaşlısına herkes saz şairi Âşık Ömer'i az çok bilir. Kırım'da çok meşhur olan saz şairi Âşık Ömer hemen hemen bütün Kırım Tatarları tarafından tanınmakta ve sevilmektedir. Türkiye'de genel anlamda akademik çevrelerin bildiği Âşık Ömer, Kırım'da toplumsal anlamda bir kahraman ve halk şairidir. Öyle ki bu tanınma sadece sözde kalmamış şaire duyulan sevgi belirtisi olarak onun heykeli doğum yeri olan Kırım'ın Kezlev (Gezlev, Gözlev, Gözleve) şehrinde dikilmiştir.

Âşık Ömer heykeli Kezleve-Kırım

Kırım'da yapılan Âşık Ömer (1621-1707) çalışması yapan isimlerin başında Gaspıralı İsmail (1851-1914) gelmektedir. Gaspıralı İsmail Âşık Ömer şiirlerini *Divan-ı Âşık Ömer* adıyla 1894 yılında Arap harfleriyle neşreder. Bu neşir işlemi Bahçesaray'da bulunan Tercüman gazetesinin matbaasında gerçekleştirilmiştir. Bu yayından bir asır sonra Rıza Fazıl (doğum:1929-) Taşkent'te Âşık Ömer Divanını 1988-1990 yıllarında iki cilt halinde Kiril harfleriyle yeniden yayımlamıştır⁵. Rıza Fazıl aslen Kırım Tatarlarından olup 1944 sürgününden sonra yurdundan ayrı düşmüş uzun müddet Özbekistan'da kalmış ve tekrar anavatanı Kırım'a dönmüştür. Âşık Ömer Divanı üzerinde 8 yıl çalışmıştır (Özenbaşı 2003:12). Rıza Fazıl Taşkent'te bulunduğu yıllarda görev yaptığı *Yıldız* dergisi de Kırım Tatar dili ve edebiyatı için son derece önemlidir. Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra 1992 yılında dergi çalışanları ile birlikte Kırım'a dönen Rıza Fazıl ve arkadaşları *Yıldız* dergisini artık Kırım'da çıkarmaya başlamışlardır. Kırım'daki en saygın dergilerden birisi olan *Yıldız* bugüne kadar varlığını sürdürme gelmiştir. Âşık Ömer hakkında çok sayıda makale ve şiirleri bulabileceğimiz derginin 1992 yılından önceki yayınları Taşkent'te sonraki yayınları ise Kırım Akmescit'te çıkmıştır.

Kırım-Tatar edebiyatının meşhur simalarından sürgündeki şair ve yazarlardan birisi olarak tarihe geçen Eşref Şemizâde (1908-1978) 1969 yılında Taşkent'te Kırım-Tatar Türkçesi ile çıkan *Lenin Bayrağı*⁶ adlı gazetede Âşık Ömer hakkında oldukça kapsamlı bir makale yayımlamıştır. Bu makalede, özet olarak Âşık Ömer'in 1621 yılında Kırım Kezlev şehrinde doğduğu, Abdullah Kenceoğlu adlı bir kürkçü ailesine mensubiyeti, Kezlev'de bulunan *Cuma Camisi* medresesine gidip burada Kefeli meşhur edebiyatçı Seyit Abdulkerim Şerifi'den ders aldığı, hocasının vefatıyla birlikte medreseyi terk ettiği ve kendi yazdığı şiirlere sazla beste yaparak diyar diyar dolaştığı ve Osmanlı şehirlerinde uzun müddet kaldığı anlatılır (Şemizade 1969). Hatta Eşref Şemizâde Türklerin Âşık Ömer'i kendi öz şairleri olarak gördüklerini de ifade etmektedir. Çok memleketler gezdikten sonra tekrar Kırım Kezlev'e dönen şair 1707 yılında 86 yaşında vefat eder ve Kezlev'deki *Kalentir Burnu*'na defnedilir (Şemizâde 1974: 114-125).

⁵ Âşık Ömer, *Şiirler ve Gazeller* II cilt, hazırlayan: Rıza Fazıl, Taşkent: Edebiyat ve Sanat neşriyatı, 1988-1990.

⁶ Eşref Şemizâde'nin Âşık Ömer hakkında yazdığı makale *Lenin Bayrağı* adındaki gazetenin 11, 14, 16 Ocak 1969 tarihli sayılarında yayımlanmıştır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

Âşık Ömer'in medrese tahsili aldığı Cuma Camii-Kezlev-Kırım

Eşref Şemizâde'nin 1974 yılında Taşkent'te⁷ ve 2000 yılında da Akmesic'te⁸ yayımlanan makale külliyatında Âşık Ömer'le ilgili bazı makale ve şiirler yer almaktadır.

Kırım'da Âşık Ömer Üzerine Yazılanlar

Günümüz Kırım-Tatar edebiyatında Âşık Ömer üzerine çok sayıda yayın yapılmıştır. Bu yayınların bazıları Kırım-Tatar Türkçesi ile bazıları da Rus veya Ukrayna dillerindedir. Yayınların bir kısmı ise Kırım-Tatarlarının ikinci vatanı sayabileceğimiz Özbekistan'da gerçekleştirilmiştir. Hanlıklar Devri Kırım-Tatar edebiyatı şairlerinden olan Âşık Ömer'in günümüz Kırım-Tatar edebiyatında etkin biçimde yaşaması onun ne kadar sevilerek okunduğunun en açık ispatıdır. Doğumunun muayyen yıllarında anılan, adına heykel dikilen dergi, gazete ve benzeri ilmî yayınlarda şiirlerinden örnekler verilen Âşık Ömer'in günümüz Kırım-Tatar edebiyatına tesiri azımsanamayacak niteliktedir. Türkiye'de Yunus Emre, Karacoğlan ne ise Kırım'da Âşık Ömer odur. Kırım'daki Âşık Ömer çalışmalarını şu başlıklar altında toplamak mümkündür:

Kitaplar

1. Gaspıralı İsmail, *Divan-ı Âşık Ömer*, Bahçesaray: Tercüman Gazetesi Yayınları, 1894.
2. Âşık Ömer, *Şiirler ve Gazeller* II cilt, hazırlayan: Rıza Fazıl, Taşkent: Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, 1988-1990.
3. Timur Hüseyinov,-B. Memetov, *Âşık Ömer'in Heceyle Yazılan Şiirlerinin Kırım Tatarca-Rusça Sözlüğü*, 4. kitap, Simferopol: Krımuçpedgiz Neşriyatı, 2010.
4. Timur Hüseyinov,-B. Memetov, *Hanlıklar Devri Kırım Şiiri Üzerine Düşünceler*, Simferopol: Sborn Stat Neşriyatı, 2005.

Kitap İçinde Bölümler

2. Eşref Şemizâde, *Ömür ve Yaratıcılık*, Taşkent: Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, 1974.
3. Eşref Şemizâde, *Edebî ve Tenkidî Makaleler*, Simferopol (Akmesic): Dola Neşriyat, 2000.

⁷ Eşref Şemizâde, *Ömür ve Yaratıcılık*, Taşkent: Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, 1974.

⁸ Eşref Şemizâde, *Edebî ve Tenkidî Makaleler*, Simferopol: Dolya Neşriyat, 2000.

4. A. F. Kökiyeva, *Kırım Tatar Edebiyatının Tarihi I*, Simferopol: Kırımçıpedgiz Neşriyatı, 2005.
6. Z. Kurtnezir, *Kırım Tatar Edipleri, (Yaşam ve Eserleri Hakkında Kısa Bilgiler)*, Simferopol: Tavriya, 2000.
7. Timur Hüseyinov, *Osmanlı-Kırım Tatar Âşık Şiiri Çalışmaları Tarihi*, cilt: 18, No: 57, Simferopol: Tavriya Milli Üniversitesi, 2005: 158-161.
8. Timur Hüseyinov, *Kırım Tatar Edebiyatının Orta Asırlar Devri*, Simferopol: Kırımçıpedgiz, 1999.
9. Timur Hüseyinov, *Ortaçağ Kırım Tatar Muhitinde Heceyle Yazılan Şiirlerde Övgü*, cilt: 23 (62), No: 2, (Filoloji Sosyal İletişim Serisi) Simferopol: Tavriya Milli Üniversitesi, 2010: 251-255.
10. Rıza Fazıl, Irmaklar, *Edebî Makaleler, Denemeler, Hatıralar, Levhalar*, Simferopol: Kırımçıpedgiz, 2002.
11. Rıza Fazıl, S. Nagayev, *Kırım Tatar Edebiyatının Tarihi: Kısa Bir Nazar*, Simferopol: Qırımdevoquped Neşir, 2001.
12. L. S. Yunusova, *Âşık Ömer: Yaşamı ve Eserlerinin Özeti, Folklor ve Edebiyat, 8. Yüzyıldan 20. Yüzyıl Başına Kadar Olan Çalışmalar*, Simferopol: Dolya, 2001.

Dergi Yazıları

1. Neriman Abdulvahap, “Âşık Ömer’e Dair Kezlevli İbrahim Tulev’in Hatıraları” (Eşref Şemizâde’nin Arşivinden), *Yıldız Mecmuası* 2 (2011): 67-81.
2. Z. Aksakov, “Halk Varyyeti: Âşık Ömer’in Edebî Yaratıcılığı Hakkında”, *Yıldız Mecmuası* 1 (1985): 66-70.
3. “Âşıkların Tercümanı: Âşık Ömer’in Doğumuna 380 Yıl Oldu”, *Yıldız Mecmuası* 2 (2001): 154-155.
4. Q. Veliyev, “Âşık Ömer’in Vasiyeti”, *Yıldız Mecmuası* 1 (1986): 128.
5. B. Gafar, “Günümüzde Âşık Ömer”, *Yıldız Mecmuası* 4 (1983): 139-140.
6. B. Gafar- L. Memetova, “Âşık Ömer”, *Yıldız Mecmuası* 3 (1980): 128-130.
7. U. R. Kadirova, “Âşık Ömer’in Şiirlerinde Âşık ve Sevgili Karakterlerinin Aydınlatılışı (Bir Şiir Misalinde)”, *Yıldız Mecmuası* 2 (2007): 129-136.
8. U. R. Kadirova, “Âşık Ömer’in Şiirlerinde Sevgili Karakteri”, *Yıldız Mecmuası* 6 (2004): 121-128.
9. Timur Hüseyinov, “Ortaçağ Kırım Tatar Edebiyatında Âşık Şiiri Hareketleri” *Şidniy Sivit* 1 (2006): 139-141.
10. Rıza Fazıl, “Âşık Ömer”, *Yıldız Mecmuası* 2 (1999): 48-53.
11. Âşık Ömer “Dilber bu; Bul beni!; Doluştu; Usandım tatlı canımdan; Eksik değil; Senin için; Ben olayım; Kucağımda; Gerdan emdidir; Ömrün sonu; Doyar mı?; Tercibend; Gazeller”, *Yıldız Mecmuası* 3 (1980): 131-137.
12. Âşık Ömer, “Mail oldum; Dilberim bu?; Eksik değil; Sen bir yana, men bir yana; İlk bahar günleridir; Bildim ne olduğunu; Bul bana: Şiirler”, *Yıldız Mecmuası* 1 (1985): 70-73.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/1 Winter 2012

13. Âşık Ömer, “Şâirname; Ecel ve Ölüm; Semailer: Şiirler”, *Yıldız Mecmuası* 2 (1999): 54–65

14. Âşık Ömer, “Şiirler”, *Yıldız Mecmuası* 2 (1999): 54–66.

Gazete Yazıları⁹

1. O. Golubevoy, “Âşık Ömer, Âleme Değişmem, Hasretlik Sebebinden, Doluştu”, *Literaturniy Kırım*, 28 Mayıs 2004: 11.

2. G. Abdullayeva, “Aşk Şairi: Âşık Ömer”, *Avdet*, 2 Mart 2009: 13

3. E. Habibulla, “Kırım Kezlevli Âşık Ömer”, *Golos Krıma*, 10 Ağustos 2007: 3

4. M. Ablalimov, “Büyük İlham Şâiri: Âşık Ömer”, *Golos Krıma*, 19 Eylül 2008: 2

5. H. İlyasov-İ. İlyasov, “Âşık Ömer Hakkında Rivayet”, *Yeni Dünya*, 5 Nisan 1996: 5-6.

6. A. Veliyev, “Âşık Ömer Hakkında İşittiklerim”, *Yeni Dünya*, 3 Haziran 2006: 5.

7. İlgar, “Âşık Ömer’in Yeni Resmi Hakkında” Âşık Ömer Eserleri Anısına Düzenlenen Konferans Sonrası Düşünceler, *Kırım*, 3 Haziran 2006: 3.

8. Y. Kandım, “Kendim Kezlevli Ömer’dir İsmim...” Âşık Ömer’in Vefatının (1621-1707) 290. Yılı Münasebeti İle, *Yeni Dünya*, 21 Mart 1997.

9. S. Nagayev, “Asırlara Denk İcat: Doğumunun 370. Yılında Âşık Ömer”, *Yeni Dünya*, 25 Aralık 1991: 8-9.

10. M. Subhi, “Sadıklık: Saz Şâiri Âşık Ömer İçin”, *Kırım*, 17 Temmuz 1999.

11. G. Hüseyinova, “Türk (Türkiyeli) Bilim Adamlarının Âşık Ömer Hakkındaki Eserleri”, *Golos Krıma*, 12 Mayıs 2006: 3

12. Rıza Fazıl, “Âşık Ömer”, *Kırım*, 11 Ocak 1997.

13. “Âşık Ömer, Âleme Değişmem, Şiir: *Yeni Dünya*, 8 Mart 2008: 1.

14. “Âşık Ömer, Gazeller, Koşmalar, Semai, Murabba, Müseddesler: *Yeni Dünya*, 21 Mart 1997: 1.

15. “Âşık Ömer, İlkbahar Günleridir, Küsme Yârim Barışalım, Şiir: *Kırım*, 1 Mayıs 1993: 3.

16. “Âşık Ömer, Gel Dilberim kan eyleme, Şiir: *Golos Krıma*, 8 Mart 2001.

17. “Âşık Ömer, Koşmalar ve Şiirler”, *Lenin Bayrağı* (Taşkent), 8 Şubat 1969: 3.

18. “Âşık Ömer, Eski Rivayet: Destan”, *Yeni Dünya*, 30 Ekim 1999: 3.

19. F. Dombrovskiy, “Öyle Doğmuş.. (Metin): Orta Çağın En Yetenekli Efsane Şâiri Âşık Ömer”, *Merhaba*, 1 Mart 1992.

Bildiriler

⁹ Âşık Ömer’in bazı şiirleri N. H. Romanovoy tarafından Rusça ve Ukraynaca’ya aktarılacak Golos Krıma, Merhaba gibi Kırım gazetelerinde de yayımlanmıştır: Ашыкъ Умер. Не покидай меня, поверь, я стал твоей судьбой...: Стихотворение / Перевод Н. Х. Романовой / Голос Крима. – 1995. – 9 июня. – С. 3. Ашыкъ Умер. Не покидай меня, поверь, я стал твоей судьбой...: Стихотворение. Перевод Н. Х. Романовой / Мераба. – 1992. – 1 марта. – С. 3.

1. B. İlyasova, “Ben Bu Dünyada Ebedi Seyahatçiyim” Doğumunun 385. Yılında Âşık Ömer (konferans), Maarif İşleri, Kasım 2006, No: 11: 3.

2. Timur Hüseyinov, “Kırım Hanlığı Halk Edebiyatı/ 8. Doğu Okumaları (Kırım), Uluslararası Konferans, Rapor Özetleri, Kiev 2-3 Haziran 2004: 100-102.

Sonuç ve Tartışma

1. Hanlık Devri Orta Çağ Kırım Tatar Edebiyatının önemli temsilcilerinden olan Âşık Ömer, on yedinci yüzyıl saz şairlerindedir.

2. Âşık Ömer’in nerede doğup nerede öldüğüne dair elimizde sağlam bir belge bulunmamaktadır.

3. Şairin Türkiye’de ve Kırım’da sahiplenilmesi sevindiricidir. Fakat kesin bir dille, belge ve sağlam bir kaynak olmadan Âşık Ömer’i belirli bir memlekete dâhil edip bunda ısrarcı olmak kime ne kazandıracaktır?

4. Kırım’ın Kezlev/Kezleve şehrinde Âşık Ömer’in eğitim gördüğü Cuma Medresesi ve bu medresenin hemen yanı başındaki Mevlevihane Âşık Ömer’in medrese tahsili almadığı hususunu tekrar gözden geçirmeyi gerektirmektedir.

5. Âşık Ömer’in şiirlerinin dilinden hareketle onu belli bir edebî muhite dâhil edip bu vesile ile doğum yeri hakkında hüküm vermek sağlıklı bir sonuç olmasa gerektir. Nitekim 17. yüzyılda Kırım Hanlığı Osmanlı Devleti’nin bir vilayeti konumundadır. O dönemde Kırımlı pek çok şair Kırım Tatar Türkçesi ile değil Osmanlı Türkçesi¹⁰ ile yazıyorlardı. Bu bir gelenek haline gelmişti. Bu yüzden Âşık Ömer’in dilinde Kırım Tatar Türkçesi izleri aramak beyhudedir. Nitekim günümüz Kırım şairlerinden olup İngiltere’de vefat eden meşhur şair Cengiz Dağcı’nın bütün eserlerinde kullandığı dil Türkiye Türkçesidir. Oysa Cengiz Dağcı bir kez dahi Türkiye’de bulunmamıştır. Aslında bu durum üç asır önceki bağlılık ve geleneğin en belirgin izlerindedir. Oysaki Âşık Ömer Osmanlı Devleti ordusunda bulunmuş uzun süre seferlere katılmış, sazı ve şiirleri ile yeniçeriye ilham kaynağı olmuş birisidir.

6. Günümüz Kırım Tatar Edebiyatında Âşık Ömer önemli bir yere sahiptir. Onun doğum yeri olan Kezlev şehrinde adına dikilmiş bir heykel bulunması manidardır.

7. Âşık Ömer’in doğum ve vefat yıllarının belli aralıklarında onun adına ilmî toplantılar düzenlenmesi ve yayınlar yapılması Âşık Ömer’in halkın zihnindeki yeri ve canlılığını göstermesi açısından önemlidir.

8. Kırım’daki pek çok dergi, gazete ve mecmualarda Âşık Ömer hakkında yazılar çıkması, onun şiirlerinden örnekler sunulması şairin şiirlerinin birçoğunun halk tarafından ezbere bilinmesi üç asır önce yaşamış olan âşığın Kırım insanının gönlündeki yeri ve sevgisini ortaya koymaktadır.

9. Âşık Ömer’in Kırım’daki şöhreti bölge ile sınırlı kalmamıştır. Yabancı bilim adamları da onun şiirleriyle ilgilenmişlerdir. Âşık Ömer’in şiirlerinden bazıları Rusça, Ukraynaca, Özbekçe gibi dillere aktarılmıştır.

¹⁰ Âşık Ömer’in dili hakkında kapsamlı bilgi için bakınız: Emek Üşenmez, “17. Yüzyıl Saz Şairi Âşık Ömer ve Dili”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, sayı: 38, (2008): 103-114.

KAYNAKÇA

- AKÇA Kemal, “17. Asrın Saz Şairlerinden Gezlevili Âşık Ömer”, **Folklor Postası**, cilt: 1, sayı: 3, s. 9-17.
- Âşık Ömer, **Şiirler ve Gazeller**, II cilt. Hazırlayan: Rıza Fazıl, Taşkent: Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, 1988-1990.
- ELÇİN Şükrü **Âşık Ömer**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1987.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, “İsmail Gaspıralı'nın Fikirleri” (Mart 1991) 8 Kasım 2011. <http://www.ismailgaspırali.org>
- ERGUN S.N., **Âşık Ömer Hayatı ve Şiirleri**, Semih Lütfi Matbaası, İstanbul, 1936.
- GIRAYBAY Hamdi, “Kırım Edebiyatına Bir Bakış”, **Kırım Şiirleri**, Pazarcık, Romanya, 1935, s. 14-33.
- KARAHAN Abdulkadir, **Âşık Ömer**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi cilt: 4, İstanbul, 1991.
- KARASOY Yakup-Orhan YAVUZ , “17. Yüzyıl Saz Şairi Âşık Ömer Üzerine Bazı Mülâhazalar”, **Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, 13 (Bahar 2003): 177-215.
- KÖPRÜLÜ M. F., **Saz Şairleri**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- KOMİSYON, “Kırım Türk-Tatar Edebiyatı”, **Başlangıcından Günümüze Kadar Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi**, Cilt: 13, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1999.
- ÖZENBAŞLI, “Kırım Tatar Edebiyatı Sanatçılarına: Rıza Fazıl”, **Kalgay Dergisi** 29 (Temmuz-Ağustos-Eylül 2003): 12-16.
- ŞEMİZÂDE Eşref, **Edebî ve Tenkidî Makaleler**, Dolya Neşriyat, Simferopol, 2000.
- ŞEMİZÂDE Eşref, **Ömür ve Yaratıcılık**, Edebiyat ve Sanat Neşriyatı, Taşkent, 1974.
- ÜLKÜSAL Müstecip, “Kırım Türkleri”, **Türk Dünyası El Kitabı**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1976, s. 1140-1142.
- ÜŞENMEZ Emek, “17. Yüzyıl Saz Şairi Âşık Ömer ve Dili”, **İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi**, sayı: 38, (2008): 103-114.
- YAVUZ Orhan - Yakup KARASOY, **Âşık Ömer Divan**, Ocak Grafik Tasarım, Konya, 2010.
- YAVUZ Orhan - Yakup KARASOY, **Âşık Ömer Divanından Seçmeler-Halk Şiirleri**, Soflonline, Konya, 2009.
- YÜKSEL Zühal, “Kırım Türkleri Edebiyatı”, **Türk Dünyası El Kitabı**, C. IV, Ankara, 1998, s. 260.